

Ірина В. Супрунова¹, Євген А. Шульга²

БАНКІВСЬКИЙ СЕКТОР У СИСТЕМІ ПРОТИДІЇ ВІДМИВАННЮ ГРОШЕЙ ТА ФІНАНСУВАННЯ ТЕРОРИЗМУ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВЕКТОР РОЗВИТКУ

У статті досліджено сучасні виклики та загрози у сфері протидії відмиванню коштів і фінансуванню тероризму в умовах глобалізації та активного розвитку фінансових технологій. Обґрунтовано, що фінансування терористичної діяльності має виражений транскордонний характер і тісно пов'язане з використанням як офіційних, так і неофіційних фінансових каналів, зокрема банківських і небанківських установ, платіжних сервісів, готівкових операцій та альтернативних систем грошових переказів, таких як «хавала». Особливу увагу приділено ролі банківського сектору як ключового елементу системи первинного фінансового моніторингу та його вразливості до зловживань з боку терористичних організацій.

Проаналізовано динаміку терористичної загрози в Україні на основі показників Global Terrorism Index у 2020–2024 роках, а також статистичні дані Державної служби фінансового моніторингу України щодо кількості повідомлень про фінансові операції та матеріалів, переданих до правоохоронних органів. Встановлено, що зростання рівня терористичних ризиків значною мірою зумовлене триваючою збройною агресією та воєнними діями, які впливають як на економічну безпеку держави, так і на функціонування фінансової системи.

У роботі узагальнено міжнародний досвід протидії легалізації злочинних доходів і фінансуванню тероризму на прикладі США та Великої Британії, а також розкрито роль FATF як ключового координатора глобальної системи фінансової безпеки. Обґрунтовано необхідність подальшої імплементації міжнародних стандартів, посилення міждержавної співпраці та вдосконалення національних механізмів фінансового моніторингу з урахуванням трансформації методів фінансування терористичної діяльності.

Ключові слова: фінансування тероризму, антитерористична безпека, протидія відмиванню грошей, банківський сектор.

Рис. 4. Літ. 9.

DOI: 10.32752/1993-6788-2025-1-294-54-66

Iryna Suprunova, Yevhen Shulga

BANKING SECTOR IN THE SYSTEM OF COMBATING MONEY LAUNDERING AND TERRORIST FINANCING IN THE CONTEXT OF ENSURING THE FINANCIAL SECURITY OF THE STATE: EUROPEAN VECTOR OF DEVELOPMENT

The article examines current challenges and threats in the field of combating money laundering and terrorist financing in the context of globalization and the active development of financial technologies. It is substantiated that the financing of terrorist activities has a pronounced cross-border nature and is closely related to the use of both official and unofficial financial channels, in particular banking and non-banking institutions, payment services, cash transactions and alternative money transfer systems, such as "hawala". Particular attention is paid to the role of the bank-

¹ Zhytomyr Polytechnic State University. Ukraine.

² National Academy of Management. Ukraine.

ing sector as a key element of the primary financial monitoring system and its vulnerability to abuse by terrorist organizations.

The dynamics of the terrorist threat in Ukraine are analyzed based on the Global Terrorism Index in 2020–2024, as well as statistical data from the State Financial Monitoring Service of Ukraine on the number of reports on financial transactions and materials transferred to law enforcement agencies. It has been established that the increase in the level of terrorist risks is largely due to the ongoing armed aggression and military actions, which affect both the economic security of the state and the functioning of the financial system.

The paper summarizes international experience in combating money laundering and terrorist financing using the example of the USA and Great Britain, and also reveals the role of FATF as a key coordinator of the global financial security system. The need for further implementation of international standards, strengthening interstate cooperation and improving national financial monitoring mechanisms, taking into account the transformation of methods of financing terrorist activities, is substantiated.

Keywords: terrorist financing, anti-terrorist security, combating money laundering, banking sector. Peer-reviewed, approved and placed: 12.12.2025

Постановка проблеми. У сучасних умовах глобалізації, цифровізації фінансових послуг та зростання транскордонних фінансових потоків проблема протидії відмиванню коштів і фінансуванню тероризму набуває особливої актуальності та має чітко виражений міжнародний вимір. Терористичні організації дедалі активніше використовують можливості глобальної фінансової системи, банківських і небанківських установ, альтернативних платіжних механізмів та неформальних систем грошових переказів для забезпечення власної діяльності, маскуванню джерел і напрямів руху коштів.

Для України зазначена проблема є особливо гострою з огляду на тривалу збройну агресію, воєнні дії та зростання рівня терористичних ризиків, що відображається як у міжнародних рейтингах, так і в показниках національного фінансового моніторингу. Активне залучення банківського сектору до обігу фінансових ресурсів, стрімкий розвиток платіжних технологій і поширення неформальних фінансових каналів істотно підвищують вразливість фінансової системи до використання її з метою фінансування терористичної діяльності.

Водночас ефективність національних механізмів протидії фінансуванню тероризму значною мірою залежить від рівня інтеграції у міжнародну систему фінансової безпеки, імплементації стандартів FATF, а також від здатності фінансових установ і державних органів своєчасно ідентифікувати нові ризики та адаптувати інструменти фінансового моніторингу до змінюваних умов. У зв'язку з цим постає необхідність комплексного аналізу сучасних методів фінансування тероризму, ролі банківської системи та міжнародного досвіду з метою вдосконалення національної системи протидії цим загрозам.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У статті Внукова Н. М. «Аналіз міжнародного досвіду застосування ризик-орієнтованого підходу у сфері протидії відмиванню коштів, фінансуванню тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення» здійснено узагальнення ключових змін стандартів FATF, проведено аналіз застосування країнами

ризик-орієнтованого підходу у забезпеченні протидії відмиванню коштів, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, систематизація положень управління ризиками у зарубіжній практиці [2]. Зарубіжний досвід відмивання грошей, побудови механізму порівняння систем протидій відмивання грошей різних країн, напрямки вдосконалення української фінансової системи протидії відмивання грошей розкрито в статті Колдовського М. В. «Світовий досвід боротьби з відмиванням грошей банківського сектора в сучасних умовах глобалізації фінансових ринків» [4]. Визначення практичного інструментарію для формування політики та системи управління фінансового сектора у сфері протидії фінансуванню тероризму і розповсюдженню зброї масового знищення розкрито у статті авторства Рисін В.В., Степанова А.В. «Інструменти протидії фінансуванню тероризму з використанням фінансових установ» [5].

Мета дослідження полягає у комплексному аналізі сучасних методів і каналів фінансування терористичної діяльності та визначення ролі банківського сектора у формуванні ефективної системи протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму.

Основні результати дослідження. Проблема протидії відмиванню коштів та фінансування тероризму має яскраво виражений міжнародний характер, що є цілком закономірним в умовах глобалізації та стрімкого розвитку сучасних інформаційних технологій. Для організованих злочинних структур державні кордони не становлять перешкод. Водночас діяльність правоохоронних органів ускладнюється необхідністю дотримання національного законодавства та міжнародних правових норм. У зв'язку з цим міжнародна спільнота усвідомила, що жодна держава не здатна ефективно протистояти цим загрозам самотійно. Саме тому міжнародна взаємодія у сфері протидії легалізації злочинних доходів та боротьби з міжнародним тероризмом набуває особливої значущості.

Важливу роль у цьому процесі відіграє Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму (FATF) [8]. За останні десять років терористичні організації неодноразово доводили свою здатність використовувати механізми міжнародної фінансової системи та банківських установ для забезпечення власної діяльності та підготовки терористичних атак. Незважаючи на різноманітність застосовуваних методів, спільною рисою залишається їхня гнучкість та наполегливість. Таке систематичне використання фінансових інструментів у злочинних цілях створює серйозну загрозу світовій безпеці та підриває стабільність міжнародного порядку.

Тероризм є однією з найнебезпечніших форм суспільно шкідливої діяльності, що полягає у навмисному та цілеспрямованому застосуванні насильства проти людей. Тривалий час Україна практично не стикалася ані з внутрішніми, ані з зовнішніми терористичними загрозами, однак події початку 2014 року кардинально змінили цю ситуацію.

Збройна агресія та воєнні дії на сході України суттєво вплинули на рівень безпеки держави та зумовили погіршення її позицій у міжнародних рейтингах,

які оцінюють терористичну небезпеку. Зокрема, за даними Global Terrorism Index, показники України зазнали істотних коливань. У 2020 році значення Індексу становило 2,957, а у 2022 році знизилося до 1,535. Водночас у подальший період спостерігається зворотна, негативна тенденція: у 2023 році показник зріс до 1,686, а у 2024 році – до 2,003. [7]

Станом на 2024 рік рівень терористичної загрози в Україні було охарактеризовано як високий, що відносить її до країн із підвищеним рівнем терористичної небезпеки в Європі. Втім, на нашу думку, таке зростання показників значною мірою зумовлене триваючою війною, яка безпосередньо впливає на статистичні оцінки та сприйняття терористичних ризиків.

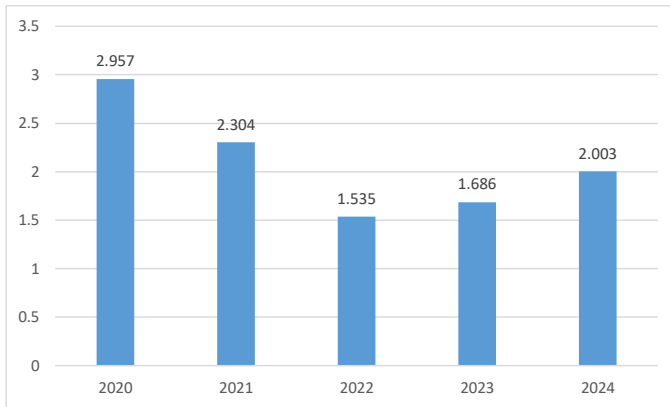

Рис. 1. Індекс тероризму в Україні протягом 2020-2024 року, [7]

Ризик фінансування тероризму доцільно трактувати не лише як безпосередню загрозу забезпеченню терористичної діяльності, а і як слабе місце фінансової системи, яка може бути використана з цією метою. Терористична активність створює суттєві виклики для економічної безпеки держави, що проявляється у зниженні привабливості інвестиційного середовища та уповільненні економічного розвитку [3].

Фінансові потреби терористичних організацій і окремих осіб суттєво варіюються залежно від конкретних умов, що зумовлює адаптацію їхніх стратегій фінансового управління. Відповідно, одні й ті самі чинники можуть по-різному впливати на вибір методів фінансування залежно від ситуації.

Серед ключових факторів, які створюють сприятливе середовище для фінансування терористичної діяльності, варто виокремити: контроль над певними територіями; близькість до зон збройних конфліктів або участь у них; наявність доступу до природних ресурсів; неефективне державне управління та високий рівень корупції; недостатній контроль кордонів; домінування готівкових або неформальних економічних відносин; державну підтримку, а також функціонування зон вільної торгівлі.

Підходи до фінансування тероризму істотно різняться залежно від типу суб'єкта. Розгалужені мережеві терористичні організації, як правило, спираються на регіональні та внутрішні осередки, залучають значні обсяги

міжнародних пожег і дедалі частіше використовують децентралізовані механізми управління складними транскордонними фінансовими потоками. Натомість автономні регіональні або локальні групи зазвичай діють самостійно в межах окремих територій і фінансуються переважно за рахунок місцевих ресурсів. Суб'єкти, мотивовані етнічними або расовими ідеологіями, які не завжди офіційно класифікуються як терористичні, мають ширші можливості для легального та публічного збору коштів. Невеликі неафілійовані угруповання та окремі терористи, зокрема іноземні бойовики, зазвичай характеризуються незначними фінансовими потребами і майже не залежать від зовнішнього фінансування.

Додатковими чинниками, що впливають на обрану тактику фінансування терористичної діяльності, є інтенсивність пропагандистського впливу, а також особливості внутрішньої системи фінансового управління терористичних організацій, які можуть варіюватися від жорстко централізованих до дедалі більш децентралізованих моделей.

Фінансування терористичних угруповань може здійснюватися різними шляхами — як у формі безпосереднього надання коштів, так і через використання фінансових посередників та складних механізмів маскуванню фінансових операцій і кінцевих отримувачів коштів [9]. Характерною особливістю формування фінансової бази терористичних організацій є різноманітність джерел надходжень, які можуть мати як законне, так і протиправне походження. Доходи, отримані внаслідок злочинної діяльності, зокрема незаконного обігу наркотичних засобів, торгівлі людьми, контрабанди чи корупційних практик, пов'язані з підвищеним ризиком викриття та кримінальної відповідальності. Саме тому поняття «відмивання коштів» і «фінансування тероризму» тісно взаємопов'язані, оскільки особи та структури, причетні до фінансування терористичної діяльності, докладають значних зусиль для приховування справжнього походження та призначення фінансових ресурсів, що істотно ускладнює їх виявлення.

Водночас, на відміну від процесів відмивання коштів, які здебільшого спрямовані на легалізацію доходів незаконного походження, ключовою метою фінансування тероризму є маскуванню характеру діяльності, на яку спрямовуються кошти [6]. При цьому фінансові ресурси, що проходять через банківський сектор, можуть мати цілком законне походження. Як правило, фінансування терористичної діяльності охоплює не лише безпосередню підготовку та здійснення терористичних актів, а й забезпечення функціонування злочинної інфраструктури в цілому. Це включає організаційне забезпечення діяльності угруповань, поширення ідеологічної пропаганди, вербування та підготовку нових учасників, підкуп посадових осіб, а також фінансування переміщень як у межах країни, так і за кордон.

Окрім цього, частина коштів може спрямовуватися на створення зовнішньої видимості легальної господарської діяльності, зокрема через контрольовані комерційні або фінансово-кредитні структури [9]. З метою приховування фінансування тероризму зацікавлені особи використовують різноманітні методи, які на практиці часто поєднуються між собою та реалізуються через кілька фінансових каналів одночасно.

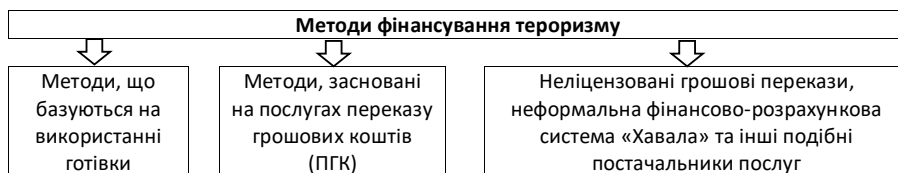

Рис. 2. Методи фінансування тероризму, укладено авторами

Методи, що базуються на використанні готівки. У всіх юрисдикціях та незалежно від контекстуальних факторів використання готівки залишається переважаючим методом для терористичних організацій та осіб для збору, переміщення, зберігання та витрачання коштів чи інших активів.

Готівка також дуже часто використовується в поєднанні з іншими засобами, такими як переказ коштів на транспортування цінностей (MVTS), віртуальні реєстри (VA), мобільні кошти, фінансові послуги. У багатьох випадках кошти, зібрані та переміщені різними методами, зрештою конвертуються в готівку, що дозволяє анонімно здійснювати платежі за логістичні та операційні витрати, такі як виплата заробітної плати, закупівля обладнання або фінансова підтримка сімей. Використання методів фінансування тероризму на основі готівки можна пояснити кількома факторами, зокрема, перевагою анонімних платежів та методів зберігання коштів, їх універсальним прийняттям, відсутністю записів про транзакції, обмеженою доступністю фінансових послуг у певних районах, проникними кордонами, що дозволяють неконтрольоване переміщення людей та коштів (включаючи обмежений вплив існуючих порогових значень готівки для транспортування або декларування), поширеністю неформальної економіки та іншим.

Готівка також відіграє важливу роль в організованій злочинній діяльності, включаючи торгівлю наркотиками та людьми, тому зростаюча конвергенція між іншими формами злочинності та фінансуванням тероризму має сприяти збереженню готівки як переважного каналу. Можна спостерігати терористичні організації та окремих осіб у різних контекстах, які намагаються залучити фінансування у формі готівки.

Методи, засновані на послугах переказу грошових коштів (ПГК). Надавачі ПГК відіграють вирішальну роль у сприянні транскордонним переказам коштів, особливо в районах, де офіційні банківські послуги обмежені або недоступні, та серед груп населення, які можуть мати труднощі з доступом до фінансових послуг, таких як біженці або жінки. У деяких регіонах ПГК можуть бути єдиним доступним або надійним засобом фінансових послуг для переказу готівки або інших грошових інструментів. Крім того, перекази через ПГК можуть в деяких випадках залишатися дешевшими, ніж банківські перекази через основні банки, і часто є кращим варіантом для надсилання невеликих сум без значних комісій. Крім того, ПГК пропонують більшу гнучкість з меншими регуляторними вимогами, які часто пов'язані з банківськими послугами, такими як вимога відкриття рахунків.

Подібні фактори також пояснюють, чому ПГК є привабливими для терористичних організацій та осіб. На додаток до цього, надавачі послуг ПГК вправі не повідомляти про підозрілі транзакції; коли співучасник переказу (фізична або юридична особа) діє як прикриття для переказу; або коли співучасники з переказу коштів за допомогою передачі коштів у цілях передачі коштів співпрацюють з терористичними організаціями.

Ці вразливості особливо помітні там, де юрисдикції демонструють слабку регуляторну базу або наглядові можливості. Вони також можуть поєднуватися з використанням підроблених або викрадених документів або наданням невірних даних для подальшого приховування реальних зацікавлених сторін від переказу. Ще одна вразливість виникає, коли поріг коштів, які можна переказати на кожній платформі, нижчий за поріг, встановлений правилами боротьби з відмиванням коштів/фінансуванням тероризму, що підриває виявлення

Використання ПГК також відзначається в контексті доходів від злочинної діяльності, пов'язаних з транскордонними операціями, такими як торгівля наркотиками, контрабанда та експлуатація природних ресурсів разом з іншими способами оплати. ISWAP – одна з таких груп, яка широко використовувала неформальну фінансово-розрахункову систему «Хавала» та онлайн-грошові перекази для переказу доходів від злочинної діяльності, отриманих від природних ресурсів та контрабанди.

Неліцензовані грошові перекази, неформальна фінансово-розрахункова система «Хавала» та інші подібні постачальники послуг. Система «Хавала» та інші подібні постачальники послуг (HOSSP) – це неформальна фінансова система, яка історично виникла як спосіб сприяння торгівлі. Вона використовується для переказу грошей через мережу посередників («хаваладарів») і широко поширена, зокрема, на Близькому Сході, в кількох регіонах Африки та Південної Азії. Поширеність HOSSP обумовлена відсутністю офіційних фінансових послуг, особливо у віддалених або конфліктних районах, або обмежувальною регуляторною політикою у фінансовому секторі, що, як наслідок, призводить до переказу коштів в неформальні канали. Системи «Хавала» стягують значно нижчі комісії за перекази, ніж інші системи, що робить її використання одним із кращих систем переказу грошей у багатьох країнах, що розвиваються. Крім того, система «Хавала» пропонує дуже швидкі перекази порівняно з офіційними системами фінансових переказів, частково через відсутність адміністративних процедур. Ця система також поширена серед певних спільнот, які покладаються на цей метод через традиційні культурні практики та певні географічні регіони.

Коли підпільні банківські послуги базуються на механізмах розрахунків за рахунками, що працюють як паралельні системи переказу грошей, які ведуть облік транзакцій та бухгалтерський облік з метою обходу регульованих фінансових секторів, їх можна розглядати як частину структури HOSSP.

Основними рушійними силами зловживання HOSSP для фінансування тероризму є бажання уникнути обмежувального контролю за обміном валюти, суворого регуляторного контролю з боку деяких урядів та високих зборів, що

стягуються іншими постачальниками фінансових послуг. Вразливість систем HOSSP для фінансування тероризму полягає у складності відстеження залучених сторін через відсутність документів, використання викрадених та/або підроблених документів, що посвідчують особу, які забезпечують повну анонімність, що робить їх менш ризикованими для злочинців порівняно з фінансовими послугами, що залишають чіткіші сліди. Вони також можуть використовуватися терористичними суб'єктами для уникнення контролю за обміном, капіталом або адміністративним контролем.

У контексті фінансування тероризму, HOSSP залишаються одним з найпоширеніших засобів переказу коштів у багатьох частинах світу, і все частіше в поєднанні з іншими методами. Що стосується фінансування тероризму, HOSSP в основному використовуються для переказу коштів, часто в поєднанні з іншими каналами, такими як готівка, мобільні кошти та банківські рахунки. Однак деякі юрисдикції, зокрема у Східній Африці, вважають, що використання системи «Хавала» скорочується, оскільки такі методи, як мобільні кошти, які вважаються швидшими та надійнішими, а також кур'єрські перекази готівки, можуть бути кращими.

В іншому контексті система «хавала» використовується для мобілізації доходів, зокрема для збору викупу та незаконних податків. Терористичні організації, такі як ASWJ, ADF, Аль-Шабааб та Хамас, використовують альтернативні системи грошових переказів у поєднанні з мобільними коштами для збору пожертв від мігрантів за кордоном.

До процесів фінансового забезпечення терористичної діяльності можуть залучатися як банківські та небанківські фінансові установи, так і благодійні, громадські та інші неприбуткові організації, а також альтернативні механізми переказу коштів, зокрема неформальні системи. Переміщення фінансових ресурсів здійснюється як через глобальні міжнародні сервіси грошових переказів (що використовуються банківськими установами), так і за допомогою локальних або регіональних платіжних платформ. Активний розвиток сучасних платіжних технологій, висока швидкість і зручність проведення транзакцій у міжнародному масштабі, а також поширення неофіційних або напівофіційних каналів руху коштів, суттєво підвищують ризик використання банківської інфраструктури з метою фінансування терористичних структур.

Аналіз матеріалів FATF щодо розслідувань операцій, пов'язаних із фінансуванням тероризму, свідчить, що в таких схемах нерідко задіявалися відомі платіжні сервіси, зокрема MoneyGram, Western Union, а також маловідомі та неофіційні електронні платформи. Досить поширеною практикою залишається і використання готівкових коштів, у тому числі їх зарахування на рахунки під виглядом благодійної допомоги, позик або грантових надходжень [8].

Варто наголосити, що інструменти фінансування терористичних організацій постійно змінюються та ускладнюються разом із розвитком фінансових технологій і механізмів переміщення коштів. Окрім уже відомих способів, можуть застосовуватися складні багаторівневі транскордонні схеми, ідентифікація яких становить значну проблему для суб'єктів фінансового

моніторингу. Залучення банківської системи до таких операцій становить серйозну загрозу її стабільності, при цьому ключову роль у здійсненні більшості фінансових трансакцій, як правило, відіграють фінансові установи, насамперед банки.

За даними Державної служби фінансового моніторингу України, банки є найбільш активними учасниками первинного фінансового моніторингу, що реєструють переважну більшість повідомлень про операції, які підлягають фінансовому моніторингу [3]. На рис. 3. представлено динаміку інформування суб'єктів первинного фінансового моніторингу про фінансові операції протягом 2020–2024 року. Як засвідчує рис.3 у 2024 році кількість повідомлень про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу становила 1 754 604, що на 321920 од. більше ніж у попередньому 2023 році. Кількість повідомлень про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу у 2023 році становила 1432684, що на 251 009 од. більше ніж у 2022 році. Найменша кількість повідомлень про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу зафіксована у 2022 році 1 181 675 од., а найбільша у 2020 р. – 4 744 115 од.

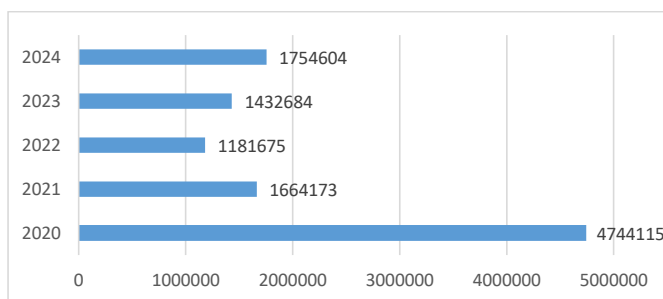

Рис. 3. Динаміка інформування суб'єктів первинного фінансового моніторингу про фінансові операції протягом 2020-2024 року, [3]

Важливим для аналізу ситуації є інформація кількості переданих Держфінмоніторингом матеріалів до правоохоронних органів. У 2024 році до правоохоронних органів передано 1 053 повідомлення, що на 69 од. менше ніж у попередньому році. У 2023 році кількість переданих матеріалів до правоохоронних органів становила 1 122 од., що на 188 од. менше ніж у попередньому році. Найменша кількість переданих матеріалів до правоохоронних органів зафіксована у 2022 році – 934 од., а найбільша у 2021 р. – 1 170 од. (рис. 4.)

Цілком логічно, що за умов, коли основна маса фінансових ресурсів держави циркулює через банківську систему, рівень загрози використання банківських установ для фінансування терористичної діяльності істотно зростає. Саме тому ефективна протидія таким явищам неможлива без узгодженої співпраці та поєднання зусиль усіх зацікавлених суб'єктів.

До держав, які накопичили значний практичний досвід у сфері запобігання легалізації злочинних доходів, насамперед належать Сполучені

Штати Америки та Велика Британія. У США протидія відмиванню коштів здійснюється на загальнодержавному рівні та має чітке нормативно-правове забезпечення.

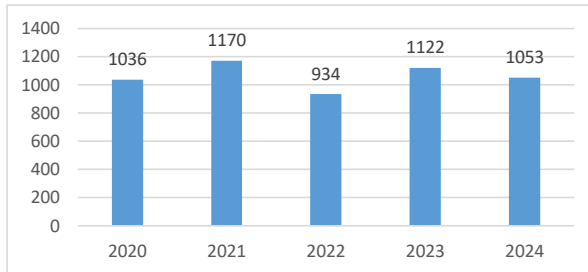

Рис. 4. Загальна кількість переданих Держфінмониторингом матеріалів до правоохоронних органів протягом 2020-2024 року, [3]

Американське законодавство розглядає корупцію та відмивання грошей як тісно взаємопов'язані явища, оскільки саме корумповані посадові особи часто створюють умови для легалізації незаконних доходів. При цьому поняття корупції у США охоплює не лише протиправні дії національних чиновників, а й посадових осіб іноземних держав. Відмивання грошей у Сполучених Штатах є кримінальним злочином, і сьогодні існує близько 180 юридичних підстав для притягнення винних до відповідальності. Водночас, якщо під час судового розгляду буде доведено факт відмивання коштів, але відповідна схема не передбачена чинним переліком, законодавство допускає можливість його розширення [1].

Окремої уваги потребує Закон «Про забезпечення необхідних інструментів для перехоплення та перешкодження терористичної діяльності», більш відомий як PATRIOT Act. Цей нормативно-правовий акт суттєво розширив повноваження органів виконавчої влади у сфері виявлення та затримання осіб, причетних до тероризму, а також надав фінансовим контролюючим структурам широкі можливості для моніторингу сумнівних фінансових операцій. У результаті було внесено численні зміни до законодавства США, зокрема в частині регулювання банківської таємниці.

Попри те, що США вважаються першопрохідцем у боротьбі з відмиванням грошей, оскільки саме там вперше було ідентифіковано це явище та розпочато системну протидію йому, Велика Британія є прикладом держави, де успішно поєднуються динамічний економічний розвиток, використання офшорних юрисдикцій та високоефективна система протидії легалізації незаконних доходів. Розвинений банківський сектор і наявність офшорних територій зумовили активну роль Великобританії у створенні FATF та формуванні законодавчих норм, що згодом були закріплені у Положеннях про запобігання відмиванню грошей і можуть слугувати орієнтиром для інших країн.

У Великобританії на законодавчому рівні запроваджено посаду інспектора з питань повідомлень про відмивання коштів. Сам факт існування

такої посади свідчить про пріоритетність цієї проблеми для держави. Займатися їй може лише висококваліфікований спеціаліст із достатнім службовим статусом, що гарантує незалежність у прийнятті важливих рішень. Це пояснюється також необхідністю повного доступу інспектора до інформації про клієнтів і всі банківські операції. Найчастіше ці функції поєднує керівник банківського відділення або штатний юрист. Хоча наявність відповідального працівника є обов'язковою вимогою для банку, усі співробітники також зобов'язані виявляти підозрілі операції та інформувати про них інспектора, який проводить додаткову перевірку і за потреби повідомляє компетентні державні органи. З огляду на існування британських офшорних зон зі спрощеним контролем та податковим режимом, у країні діє відкрита база даних засновників компаній в офшорних юрисдикціях, що відповідає високим стандартам протидії відмиванню коштів [1].

Першою міжнародною інституцією, створеною спеціально для боротьби з легалізацією злочинних доходів, стала Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF), заснована у 1989 році країнами «Великої сімки» як міжурядовий орган. Нині FATF є впливовою міжнародною організацією, яка координує глобальні зусилля у сфері протидії відмиванню коштів та об'єднує понад 30 держав, серед яких США, Велика Британія, Канада, Японія, країни Європейського Союзу, Австралія, Швейцарія та інші.

До ключових завдань FATF належать:

1. Моніторинг виконання 40 основних та 9 спеціальних рекомендацій. Країни-учасниці впроваджують ці рекомендації самостійно, а контроль здійснюється у два етапи: щорічна самооцінка та взаємна оцінка з боку інших членів FATF.

2. Аналіз сучасних тенденцій у сфері відмивання грошей і розробка відповідних заходів реагування. Оскільки методи легалізації незаконних доходів постійно змінюються, держави-члени систематично збирають і опрацьовують актуальну інформацію щодо нових схем.

3. Поширення глобальної концепції протидії відмиванню коштів шляхом розширення міжнародної системи та залучення нових учасників.

З метою підвищення ефективності боротьби з відмиванням доходів і фінансуванням тероризму, поряд із FATF створюються регіональні міжнародні організації аналогічного спрямування. Їх діяльність зосереджена на протидії цим загрозам у межах конкретних регіонів, проведенні взаємних оцінок відповідності стандартам FATF, а також дослідженні регіональних особливостей і методів відмивання грошей.

Висновки. У ході дослідження встановлено, що фінансування тероризму є складним багатоканальним процесом, який тісно пов'язаний із відмиванням коштів та активно адаптується до змін у фінансовому середовищі. Терористичні організації використовують широкий спектр методів фінансування — від готівкових операцій і послуг переказу грошових коштів до неформальних систем, зокрема «хавали», а також легальних фінансових інструментів і благодійних структур, що значно ускладнює їх виявлення.

Доведено, що в умовах збройного конфлікту та воєнної нестабільності рівень терористичних ризиків для України зростає, що підтверджується

динамікою Global Terrorism Index та статистичними даними Державної служби фінансового моніторингу України. Банківський сектор при цьому відіграє ключову роль у системі первинного фінансового моніторингу, оскільки саме через нього проходить основна маса фінансових операцій, потенційно пов'язаних із фінансуванням терористичної діяльності.

Аналіз міжнародного досвіду, зокрема США та Великої Британії, свідчить про ефективність комплексного підходу, що поєднує жорстке нормативно-правове регулювання, розширені повноваження фінансових контрольних органів, високий рівень відповідальності фінансових установ та активну міжнародну співпрацю в межах FATF. Важливим чинником успішної протидії є також інституційна незалежність відповідальних осіб у банківських установах та прозорість корпоративних структур, зокрема в офшорних юрисдикціях.

Отже, ефективна протидія фінансуванню тероризму в Україні потребує подальшого вдосконалення системи фінансового моніторингу з урахуванням міжнародних стандартів, посилення взаємодії між державними органами та фінансовими установами, а також адаптації національних механізмів контролю до нових фінансових технологій і методів злочинної діяльності. Це є необхідною умовою забезпечення фінансової та національної безпеки держави в сучасних геополітичних умовах.

1. Болгар Т. М. Фінансова безпека банків в умовах ринкової трансформації економіки України: автореферат дис. канд. екон. наук : Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». 2009. 21 с.

2. Внукова Н. М. Аналіз міжнародного досвіду застосування ризик-орієнтованого підходу у сфері протидії відмиванню коштів, фінансуванню тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення / Н. М. Внукова, О. М. Колодізев, І. М. Чмутова // Глобальні та національні проблеми економіки. 2017. №16. С. 610-617.

3. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2023 рік, Державна служба фінансового моніторингу України. Режим доступу: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/zvit2023ukr.pdf>

4. Колдовський М. В. Світовий досвід боротьби з відмиванням грошей банківського сектора в сучасних умовах глобалізації фінансових ринків / Колдовський М. В. // Європейський вектор економічного розвитку : зб. наук. праць. № 1 (4). Д. : ДУЕП, 2008. С. 26-32.

5. Рисін В.В., Степанова А.В. Інструменти протидії фінансуванню тероризму з використанням фінансових установ// Економіка та держава. 020. №6. С. 80-86 http://www.economy.in.ua/pdf/6_2020/14.pdf

6. AntiMoney Laundering/Combating the Financing of Terrorism, International Monetary Fund. Режим доступу: <https://www.imf.org/>

7. Global Terrorism Index <https://tradingeconomics.com/about-te.aspx>

8. FATF (2025), Comprehensive Update on Terrorist Financing Risks <https://www.fatf-gafi.org/content/fatf-gafi/en/publications/Methodsandtrends/comprehensive-update-terrorist-financing-risks-2025.html>

9. Financing of terrorism (2023), Council of Europe. Режим доступу: <https://www.coe.int/en/web/portal/home>

1. Bolhar T. M. Finansova bezpeka bankiv v umovakh rynkovoї transformatsii ekonomiky Ukrainy: avtoreferat dys. kand. ekon. nauk : Derzhavnyi vyshchyi navchalnyi zaklad «Ukrainska akademiya bankivskoi spravys Natsionalnoho banku Ukrainy». 2009. 21 s.

2. Vnukova N. M. Analiz mizhnarodnoho dosvidu zastosuvannya ryzyk-orientovanoho pidkhdou u sferi protydyii vidmyvanniu koshtiv, finansuvanniu teroryzmu ta finansuvannia rozpovsiudzhennia zbroi

masovoho znyschennia / N. M. Vnukova, O. M. Kolodiziev, I. M. Chmutova // Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky. 2017. №16. S. 610-617.

3. Zvit Derzhavnoi sluzhby finansovoho monitorynhu Ukrainy za 2023rik, Derzhavna sluzhba finansovoho monitorynhu Ukrainy. Rezhym dostupu: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/zvit2023ukr.pdf>

4. Koldovskiy M. V. Svitovi dosvid borotby z vidmyvanniam hroshei bankivskoho sektora v suchasnykh umovakh hlobalizatsii finansovykh rynkiv / Koldovskiy M. V. // Yevropeiskiy vektor ekonomichnoho rozvytku : zb. nauk. prats. № 1 (4). D. : DUEP, 2008. S. 26-32.

5. Rysin V.V., Stepanova A.V. Instrumenty protydii finansuvanniu teroryzmu z vykorystanniam finansovykh ustanov// Ekonomika ta derzhava. 2020. №6. S. 80-86 http://www.economy.in.ua/pdf/6_2020/14.pdf

6. AntiMoney Laundering/Combating the Financing of Terrorism, International Monetary Fund. Rezhym dostupu: <https://www.imf.org/>

7. Global Terrorism Index <https://tradingeconomics.com/about-te.aspx>

8. FATF (2025), Comprehensive Update on Terrorist Financing Risks <https://www.fatf-gafi.org/content/fatf-gafi/en/publications/Methodsandtrends/comprehensive-update-terrorist-financing-risks-2025.html>

9. Financing of terrorism (2023), Council of Europe. Rezhym dostupu: <https://www.coe.int/en/web/portal/home>